

عدم تشدد جو تعارف عدم تشدد جا آهي ۽ اسين ان جو استعمال ڇو ٿا ڪريون؟

HANDBOOK FOR NONVIOLENT CAMPAIGNS

**HOWARD CLARK, JAVIER GÁRATE, JOANNE SHEEHAN, AND
DORIE WILSNACK**

WAR RESISTERS' INTERNATIONAL,
FIRST EDITION: 2009, SECOND EDITION: 2014
TRANSLATION: DECEMBER 2016

TRANSLATOR'S NOTES

عدم تشدد جو تعارف

عدم تشدد ڇا آهي ۽ اسين ان جو استعمال ڇو ٿا ڪريون؟

عدم تشدد تي ٻڌل مهم جي موضوع تي ڪتابچي ۾ اوهان جي ڪهڙي دلچسپي آهي؟ شايد ان ڪري جو اوهان ڪجهه ڪرڻ چاهيو ٿا، شايد ان ڪري به جو اوهان ڪنهن ٻي شي کي ٿيڻ کان روڪڻ چاهيو ٿا، ۽ شايد اوهان محسوس ڪيو ٿا ته عدم تشدد تبديليءَ جو هڪ متبادل ذريعو آهي، وڏي تباهي کان بچي ڪري سماجي تبديلي جو هڪ رستو آهي. يا وري اوهان ڪجهه نئون، منفرد ۽ مختلف ڪرڻ چاهيو ٿا جنهن لاءِ اوهان کي گر گهرجن ڇو ته اوهان جو حلقو اڳ ئي عمل جي ميدان ۾ آهي ۽ بس ڪجهه وڌيڪ صلاحون گهرجن!

هن ننڍي ڪتابچي ۾ اسان عدم تشدد جي بنيادي وصف ٿي اها ڏني آهي ته ”عدم تشدد (نان واپولينس) درحقيقت تشدد کي ختم ڪرڻ جي خواهش تي ٻڌل آهي“. پوءِ اهو جسماني تشدد هجي يا ادارتي استحصال مٿان محروميون، سماجي نفرت ۽ حقارت ۽ مظلوميت، تشدد جي انهن سمورن قسمن کي عدم تشدد جي ذريعي ختم ڪرڻ ئي هن تصور جي حقيقي معنا آهي. اها ڪا حتمي وصف نه آهي، جيئن ڪجهه ٻيون وضاحتون جيڪي فلاسافي جيان، شاعراڻي طرز تي يا ور ڪجهه فردن جون ذاتي وصفون موجود آهن.

عدم تشدد جي وضاحت ۽ مطلب مٿي بيان ڪيل وصف کان وڌيڪ به ٿي سگهي ٿو، مٿان هڪ اهڙي خواهش جيڪا سماج ۾ طاقت جي تعلقن ۽ توازن کي تبديل ڪرڻ چاهيندي هجي، جيڪا سماجي ڍانچي ۾ تبديلي آڻڻ چاهيندي هجي، هڪڙو اهڙو سڀاءُ جيڪو سموري انسانذات جو احترام ڪري، يا هڪڙي زندگيءَ جي فلاسافي ۽ تبديليءَ جو نظريو. اسين چاهينداسين ته اوهان انهن رستن جي پاڻ ڳولا ڪيو. ان سوچ ۽ عمل جي اندر اختلافن کي سمجهو، پنهنجا منفرد تجربا هڪ ٻئي سان وڌيڪه جيئن هڪ گروھ جي شڪل ۾ عدم تشدد تي ٻڌل عمل گڏيل طور وٺي سگهجي.

عدم تشدد جي رستي جي چونڊ ڪرڻ لاءِ ماڻهن وٽ مختلف سبب هوندا آهن، ڪجهه ان رستي جي ان ڪري واکاڻ ڪندا آهن جو هو ان کي وڌيڪ اثرائون سمجهن ٿا، ڪجهه ان کي سماجي تبديليءَ لاءِ موثر هٿيار سمجهن ٿا ۽ ڪجهه وري ان کي زندگي گهارڻ جو فلسفو سمجهن ٿا. تحريڪ دوران به اهڙا مختلف خيال سامهون اچي سگهن ٿا، پر ان حوالي سان ڪجهه رهنما اصول ۽ بنياد پڙهڻ ۽ سمجهڻ گهرجن جيڪي مخصوص مهم سان ڳنڍيل هجن (ان حوالي سان وڌيڪ تفصيل پرنسيپلس آف نان واپولينس ايڪشن جي صفحي 31 ۽ نان واپولينس گائيد لائينز صفحي 32 تي ڏسو) اهي رهنمائي وارا اصول ڪافي ماڻهن جي اختلافن کي حل ڪرڻ ۾ مدد ڏيندا.

ڪڏهن ڪڏهن سمجهڻ دوران به اختلاف ٿي پوندا آهن ۽ مهم ۾ خلل پيدا ڪري سگهن ٿا، مٿان ڪجهه ماڻهن جو خيال هوندو ته جدوجهد دوران فقط عدم تشدد جا طريقا استعمال ڪرڻ گهرجن، ڪجهه وري چوندا ته مسئلن جي حل لاءِ عدم تشدد جي فڪر جو روح ته اهو به چئي ٿو ته انهن ماڻهن کي به شامل ڪيو جيڪي اوهان جا مخالف آهن. اهڙين حالتن ۾ جيڪي ماڻهو عمل جي ميدان ۾ موجود آهن انهن کي بنيادي روين تي غور ڪرڻ گهرجي ۽ انهن نقطن تي اتفاق ڪرڻ گهرجي جن ذريعي مهم تي مثبت اثر

پئي. هن خاص حالت ۾، جڏهن ڪجهه ماڻهو فقط فتح جي ڳالهه ڪن ٿا ۽ ڪجهه وري سڀني کي شامل ڪرڻ يعني مخالفن کي به شامل ڪرڻ جي ڳالهه ڪن ٿا، ان جو جدوجهد جي آخري مرحلن ۾ نه صرف ڳالهين بلڪه حڪمت عملي تي به اثر پوندو، خاص ڪري جڏهن جدوجهد جا آخري ڏينهن هوندا، ته ڳالهين جي حڪمت عملي ڇا ۽ ڪهڙي هجي.

ملڪيتن ۽ اثائن کي نقصان پهچائڻ جي ڳالهه ڪارڪنن ۾ اختلاف پيدا ڪري سگهي ٿي ڇو ته ڪجهه ماڻهو تحريڪ دوران ملڪيتن کي نقصان پهچائڻ واري عمل کي ضروري سمجهن ٿا ته دشمن کي اهو نقصان ٿيڻ گهرجي. اهڙي صورتحال ۾ مهم جي اهميت کي ۽ عمل لاءِ ضروري رهنما اصولن کي طرف رهنمائي لاءِ رجوع ڪرڻ گهرجي. ملڪيتن کي نقصان پهچائڻ واري رويي تي وڌيڪ بحث ڪرڻ جي ضرورت آهي، ان لاءِ رهنما اصولن سان رجوع ڪرڻ گهرجي، اهڙن بحثن ۾ دير نه ڪجي جو متان عدم تشدد جي تحريڪ تشدد تي لهي اچي. چوڻ ته ڪجهه ماڻهن لاءِ عدم تشدد جي تحريڪ جو مطلب ئي اهو آهي ته مخالفن ڏانهن جارحانہ رويو نه هجي، سڀني ۾ چڱائي کي ڳولجي، جڏهن ته ٻيا ڪارڪن چاهيندا ته مخالف کي هارائجي ۽ کيس بچڙو ڪجي، يا کين جنگي ڏوهن جو مجرم قرار ڏجي، کين ڪريٽ ۽ ڏوهاري سڏجي. تنهن ڪري رهنما اصولن ۾ انهن ڳالهين جو تفصيلي ذڪر ڪيل هجي، خاص ڪري ته اهڙا حقارت پريا لفظ استعمال ڪيا ويندا يا نه. پر اختلافن کي ۽ روين کي ملائڻ، ڳنڍڻ بابت گروپ ڊسڪشن ٿيڻ گهرجن جون افينيٽي گروپس جي صفحي 71 تي ذڪر ٿيل آهي. انهن گروپن جو مقصد هڪ اهڙي جاءِ جتي ماڻهو پنهنجن سڀني شڪن جو اظهار ڪري سگهي ته جيئن سڀني جي گڏيل تربيت پڻ ٿئي. اهڙا مخصوص گروپ جوڙي عدم تشدد سان واڳيل معاملن تي هر هڪ ميمبر آزاداڻي نموني پنهنجي ڳالهه رکي، مٿن طاقتور سان جيڪو مقابلو آهي ان کي جيڪو سچ چوڻو آهي، ان ۾ ڇاڇا هجي، کليل بحث هر هڪ جي سمجه ۾ وادارو ڪندو ۽ کين پاڻ ۾ ملائيندو، ورهائيندو نه.

عدم تشدد جي تحريڪ جي ڪارڪنن جو هڪڙو رويو اهڙو هوندو آهي ته هو پنهنجن ساٿين کي اهڙو ڪرڻ ۽ بنائڻ چاهين ٿا جيئن هو مستقبل ۾، امريت ۽ تسلط کان جند آجي ڪري، اهڙائي آدرشي انسان هجن. جيئن مهاتما گانڌي پنهنجي ”تعميراتي پروگرام“ جو تصور ڏنو هو (وڌيڪ ڏسو صفحي نمبر 40 تي) ته سڄي تحريڪ جو مقصد ئي امن آڻڻ آهي ته پوءِ اسان کي به اهڙو ئي هجڻ ۽ ٿيڻ گهرجي جهڙي دنيا اسان بنائڻ چاهيون ٿا. جڏهن اسان ”طاقت کي سچ چوڻ“ جهڙا جملا ڳالهائون ٿا يا وري اهو چوڻ ته ”مختلف ماڻهن کي قبوليو سندن احترام ڪيو“ ته اسان بنيادي قدرن جي ڳالهه ڪري رهيا آهيون، اهي قدر ئي اسان جي طاقت آهن جن تائين اسان پهچڻ چاهيون ٿا.

عدم تشدد تي ٻڌل عمل ڪيئن هلندو آهي؟

عدم تشدد جو رستو تحريڪ کي ٽن حوالن سان سگهارو ڪندو آهي:

پهريون: تحريڪ جي ساٿين ۽ ڪارڪنن جي وچ ۾ اعتماد ۽ يڪجهتي جو تعلق مضبوط بڻجي ٿو. ڪافي ماڻهن کي اها خبر ئي ناهي ته جڏهن کين ٻين جو ساٿ حاصل هوندو آهي ته هو ڪيئن تخليقي صلاحيتن جو استعمال ڪندا آهن.

ٻيون: هن نقطي جو تعلق تحريڪ جي مخالفن بابت آهي: عدم تشدد تي ٻڌل تحريڪ جو مقصد مخالفن جي پرتشدد ڪارواين جي مخالفت ڪرڻ آهي ۽ ان ڳالهه کي يقيني بنائڻو آهي ته پرتشدد ڪاروايون پس و پيش هنن لاءِ نقصانڪار ثابت ٿينديون. ان کان اڳتي ته غاصب جي طاقت جن ٿنبن تي بيٺل آهي انهن کي ڪمزور ڪرڻ آهي، مخالف غاصب قوتن جي ملازمن خلاف نفرت پيدا ڪرڻ جي بجاءِ هي تحريڪ کين پنهنجو همدرد بنائڻ جي ڪوشش ڪندي آهي. کين اها ڳالهه ٻيهر سوچڻ لاءِ مجبور ڪندي آهي ته ڇا سندن وفاداريون صحيح آهن يا نه!

ٽيون: هن نقطي جو تعلق انهن ماڻهن بابت آهي جيڪي اڃان تحريڪ جو حصو نه ٿيا آهن:

ٻيون: هن نقطي جو تعلق مخالفن سان آهي: عدم تشدد جي فلسفي جو تصور اسان کي سيکاري ٿو ته تحريڪ دوران مخالف کي تشدد استعمال ڪرڻ جو ڪو فائدو نظر نه ايندو ٿو کيس اهو ٻڌ هوندو ته ان جا اڳرا ۽ ابنا نتيجو نڪرندا. ان کان وڌيڪ ته کين پتو پوندو ته سندن طاقت جا ٿنبا ٿئي پوندا. عدم تشدد جو فلسفو مخالفن جي ساٿارين ۽ سپاهين کي فقط ظالمن جو هٿيار نه بلڪه اهو امڪان به نظر رکندو آهي ته انهن کي به پنهنجي ساٿي ۽ همدرد ۾ تبديل ڪري سگهجي ٿو.

هن نقطي جو تعلق انهن ماڻهن سان وابسته آهي جيڪي اڃان ڪنهن به حوالي سان هن تحريڪ جو نه حصو آهن نه ئي ڪا ٿر آهن. عدم تشدد تي ٻڌل تحريڪ وڃڻن ماڻهن سان پنهنجو رابطو رکڻ لاءِ زبان ۽ ٻوليءَ جو معياري استعمال ڪري ٿي. ڇو ته اهڙا ماڻهو اڳتي هلي تحريڪ جا اتحادي ٿي سگهن ٿا.

عدم تشدد تي ٻڌل تحريڪ جي باني ڪارن مان جين شارپ به هڪ هو، هن چئن نقطن جي نشاندهي ڪئي ته اهي پيش ڪرڻ ۽ سمجهڻ گهرجن جيڪي ان تحريڪ جو بنياد آهن ۽ جيڪي ماڻهو هن قسم جي تحريڪ جي مخالفت ڪن ٿا تن جي اڳيان هي نقطه رکڻ گهرجن:

پهريون: تبديليءَ جي چئن بنيادن مان پهريون نقطو ماڻهن جو تبديل ٿيڻ آهي، ماڻهو پنهنجون وفاداريون مٽائي سگهن ٿا، تحريڪ اهڙي شيءِ آهي جيڪا ماڻهن کي تبديل ڪري سگهي ٿي، ۽ پنهنجي فڪر ڏانهن مائل ڪري سگهي ٿي.

ٻيون: مخالف سخت دٻاءَ جي ڪري پوئتي هٽي سگهن ٿا، توڻي جو هو پنهنجي نقطه نظر تان پلي نه ڦرن. ٽيون: ٺاه جو وڃڻون رستو: مخالف اقتدار ڇڏڻ کان علاوه تحريڪ جي اڳواڻن سان وڃڻين رستي جي ڳولا ڪري ٿو مطلب ته ٺاه ڪرڻ چاهي ٿو.

چوٿون: ڪن حالتن ۾ طاقتور قوتون مڪمل طور تباها، نيست و نابوت ٿي وڃن ٿيون، سابق سوويت يونين جو ئي مثال وٺو جو اتي جو حال ايترو خراب ٿيو جو عوام جي طاقت اڏو سابق سرشتو هلي نه سگهيو.

(وڌيڪ معلومات لاءِ ”فارمس آف ايڪشن“ ڏسو صفحي نمبر 46 تي.)

عدم تشدد جي تحريڪ جي موضوع تي جيڪو تحقيقي ڪم ٿيو آهي ان جو گهڻو فوڪس تحريڪن جي حاصل ڪيل نتيجن تي رهندو آيو آهي ته ان حاصل ڇا ڪيو، ته ان تحريڪ اقتدار ۾ ويٺل حڪمرانن تي

ڪيترو ۽ ڪهڙو اثر ڇڏيو. حالانڪه تحقيق دوران ان ڳالهه جو به جائزو وٺڻ گهرجي ته اهو سڄو عمل ڪيئن هو، ڪيئن جڙيو، تحريڪ کي زندهه ڪيئن رکيو ويو، حڪمت عمليون ڪيئن جوڙيون ويون ۽ عمل جو تعين ڪيئن ٿيو ۽ ان جو جائزو ڪيئن ورتو ويو. اهڙين تحريرن جي برعڪس جيڪو ڪجهه اسين لکي رهيا آهيون سون سماجي تحريڪن جي جڙڻ بابت آهي، خاص ڪري اسان جو پنهنجو جيڪو تجربو رهيو آهي تنهن به لکي رهيا آهيون، مختلف ملڪن ۾ هڪ ٻئي کان مختلف موضوعن ۽ اشوز تي هلايل تحريڪن جن ۾ انٽرنيشنل هٿيارن مخالف تحريڪ کان وٺي فوجي آمريت خلاف، امن لاءِ ۽ سماجي انصاف جهڙا موضوع شامل آهن.